

MÀRIUS SAMPERE: NOTES DE LECTOR I EDITOR
Isidor Cònsul

I) Del purgatori a la glòria

Ningú no pot discutir els mèrits d'Àlex Susanna i de Vicenç Llorca en la recuperació de la poesia de Màrius Sampere, de la mateixa manera que ara tampoc no es dubta de qualificar la seva obra entre les més singulars de la poesia catalana dels darrers quaranta o cinquanta anys. A partir de 1986, Àlex Susanna va tenir l'encert de publicar-lo de manera regular a l'editorial Columna (*Llibre de les inauguracions*, 1986; *Oniris i el tret del caçador*, 1987; *L'ocell que udola*, 1990; *La taula i les estrelles*, 1992; *La cançó de la metamorfosi*, 1995, i *Demiúrgia*, 1996), i Vicenç Llorca va ser el primer a dedicar-li un estudi, *L'obra poètica de Màrius Sampere. Assaig de revisió del realisme històric* (1989). L'acció complementària de l'un i de l'altre van aturar la llarga travessia del desert del poeta i van donar sortida a una veu condemnada, fins llavors, a viatjar en solitari.

El que interessa remarcar, de tota manera, és que hi va haver un purgatori: un bandejament, casual o induït, de més de vint anys, d'ençà la Nit de Santa Llúcia de 1963, quan el primer dels seus llibres, *L'home i el límit*, es va endur contra pronòstic el premi Carles Riba. S'ha dit alguna vegada, sempre amb la boca petita, que el jurat es va mig confondre i que, amb *L'home i el límit*, comptava premiar un llibre de Manuel de Pedrolo que, suposadament, s'havia presentat amb pseudònim. L'estada al purgatori d'aquell primer Màrius Sampere va començar amb un retard editorial de cinc anys en la publicació del recull guardonat (que no va sortir fins al 1968), per continuar amb la densitat del silenci crític que acollí l'obra.

El poeta, però, en comptes de deixar-se aclaparar per aquest doble mal averany, s'entossudí a trobar camins de sortida pels seus versos que, en aquells anys difícils, passava per concórrer de manera tenaç als Jocs Florals i buscar el recurs de la mena de premis que garantien la publicació de l'obra guardonada. És així que guanyà flors i accèssits als Jocs Florals de Marsella, Badalona i Zurich; el premi President Macià, als d'Amsterdam, i els premis Ribas i Carreras i el Jordi de sant Jordi. Tot plegat, i aquest és el peatge de pertànyer a una cultura desestructurada, per aconseguir publicar un parell de llibres en prop de vint anys: *Poemes de baixa freqüència* (1976) i *Samsara* (1982).

II) Esgarrapar el paper

L'experiència del llarg viatge en solitari li ha permès, però, salvar els papers de la pròpia independència estètica i li ha estalviat, de passada, haver de pagar cap penyora de vassallatge als qui dictaven, dels primers anys seixanta ençà, com havia de ser la poesia catalana i per quins camins estètics havia de transitar. D'altra banda, ha estat en la foscor i els dubtes d'aquest purgatori on els versos de Màrius Sampere han guanyat cos i solvència, on els poemes s'han anat modulant amb la força que calia per donar sortida a la pròpia angoixa, on la veu se li ha fet tan sincera que sovint resulta proçaç, on el poeta ha acabat forjant una actitud rebel davant dels silencis de Déu, on la seva gestualitat interrogant ha anat prenent una dimensió còsmica, i on l'escriptura, aspra i abrupta, ha après a esgarrapar el paper en comptes d'acaronar-lo.

En la línia dels consells que va donar Rilke al jove F.X. Kappus, la poesia de Màrius Sampere neix de la necessitat d'haver-ne d'escriure: *"confessi's si es moriria en el cas que li fos refusat escriure (escriu Rilke). I, per damunt de tot preguntí's, en l'hora més callada de la seva nit: he d'escriure? Aprofundeixi en vostè mateix, tot cercant una resposta des del més pregon. I si calgués que la resposta fos d'assentiment, si li fos lícit solucionar aquesta seriosa pregunta amb un fort i simple he d'escriure, edifiqui la vida tot seguint aquesta necessitat"*. Encara que ja ha volat un segle i escaig d'aquell 1903 en què Rilke va escriure la seva coneguda epístola, la necessitat de l'escriptura manté la seva vigència en l'obra de Màrius Sampere i il·lumina amb precisió la seva solidesa literària. La poesia li és necessària perquè li flueix en paral·lel als mateixos interrogants que li planteja l'existència, perquè mira de respondre a les constants paradoxes de la vida i a la incògnita de la mort, i perquè només la poesia li permet mantenir-se en el llindar del misteri.

No és senzill explicar la poesia de Màrius Sampere i a mi, si més no, em sembla més factible fer-me'n solidari. A més de la necessitat de l'escriptura hi ha la urgència de mostrar-se a cor obert, obrint de bat a bat la resclosa i deixant que flueixi la riuada d'uns versos obsedits pel silenci de l'Absolut, pels misteris del naixement i de la mort, per la crueltat dels dies i la impossibilitat de ser feliç. Es tracta d'una poesia que tragina el dolor de viure en l'obscuritat, la incertesa, l'orfandat de Déu i el frau de l'existència. Però també són poemes que tot d'una s'entendreixen recordant l'ombra captiva dels pares i els moments de plenitud de

l'amor. És una obra de lirisme aspre, gest cantellut i cal·ligrafia rasposa contra els postissos de l'harmonia i el maquillatge retòric de l'herència noucentista. S'ha dit que els seus referents vénen del romanticisme i ho acaba de remarcar la rebel·lia formal de moltes de les seves composicions. El poema *Ofici*, del llibre *Demiúrgia*, funciona com una poètica i apunta que li agradaria escriure versos més amables i planers com ho fan els poetes nets de culpa, els que saben evitar l'excessiu i la dissonància; poetes que sostenen la ploma per acaronar el paper –no com ell que l'esgarrapa-, que escriuen amb *fina punta de tebior* i passen per alt *els detalls de l'asfíxia, l'amor dels carnissers, el greix de les majúscules* i l'única certesa de l'home: la mort. Poetes, en darrer terme, que només celebren *una certa bellesa, una certa penombra* , per poder després *desar el cor / al calaix de les eines ben greixades, / i esperar, / com els justos –que vingui-, / la immortalitat* .

La manera d'escriure de Màrius Sampere fa via per l'estratègia del filaberquí que furga per obrir-se camí entre els plecs i les escletxes de l'ànima, entre els dubtes que atenallen i els interrogants que sempre queden oberts i mai no s'acaben de tancar. El seus paisatges són una geografia amb topònims de mort i de resurrecció, patiments i Calvaris, cegueses i associacions de contraris: una poètica en moviment que gira, una i altra vegada, sobre els mateixos eixos com els cavallets tristos d'una fira desolada. Perquè l'home viu immers en la foscor, en la mena d'obscuritat on, per més intel·ligència i progrés que s'hi posi, no som mai el resultat de la llum sinó el fruit d'una subllum que ens manté en les tenebres. La llum és un instint de mare, diu en un dels poemes de *Subllum*, que no pot ni sap obrir-se camí. Malgrat tot, però, el poeta insisteix i continua escrivint, no para de lligar verbs i substantius a la columna del poema, bo i sabent que mai no assolirà la darrera paraula: una darrera paraula que *no és enlloc* , perquè *l'última paraula és aquesta: mai. Saps?, / el verb exhaurí Déu, i tu no ets Déu, / doncs no pots exhaurir-te. Vés més enllà, / més enllà del verb i del substantiu i del seny / i la columna, no paris, fes / embogir el poema, / embogiu tots dos* .

III) Roda el món i torna a Proa

El primer llibre de Màrius Sampere, *L'home i el límit*, va ser publicat a la col·lecció Óssa Menor d'unes Edicions Proa que feia pocs anys que havien tornat de l'exili i que Joan Oliver dirigia, des de 1964, sota el paraigua d'Aymà i el mecenatge protector de Joan B. Cendrós. Després de vint anys de poeta errant i dos llibres, el

1984 es va produir el descobriment de Màrius Sampere per part del poeta i editor Àlex Susanna i l'inici d'una fructosa col·laboració de dotze anys i sis llibres amb Columna edicions. Després, Columna va passar al grup Planeta, Àlex Susanna va abandonar el món editorial i la poesia va deixar de ser prioritat en la nova etapa que encetava Columna. Fou amb motiu d'aquesta conjuntura editorial que, com un regal del cel, la poesia de Màrius Sampere aterrà de nou a Edicions Proa per afilerar-se i omplir de prestigi la col·lecció Óssa Menor, degana de la poesia catalana. Per a l'editor que signa aquest paper és un orgull i un motiu de satisfacció haver-lo recuperat. Primer, a través d'una visió panoràmica de la seva obra, *Si no fos en secret* (1999), una antologia preparada i prologada per D. Sam Abrams i Jaume Subirana i, tot seguit, amb la publicació dels volums *Subllum* (2000), *Les imminències* (2002), *Jerarquies* (2003) i un nou volum que publicarem la propera primavera.

Els llibres de Màrius Sampere publicats aquests darrers anys a Edicions Proa han tingut, d'altra banda, l'encert de coincidir amb dues conjuntures més: a) la sensació que el poeta passa per un dels seus moments de més plenitud creativa i b) l'evidència d'una rendició sense condicions de la societat literària catalana que veu, en l'obra del poeta de Santa Coloma de Gramanet, un dels corpus literaris més originals, ambiciosos, coherents i de qualitat de la poesia catalana de les darreres dècades.

Isidor Cònsul